№ 111 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 23 — 1897 — ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 23 № 111

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարւան 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է
„ՄՇԱԿ"
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսական՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ»՝ կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ: Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ապաստարան աղքատ աշակերտների համար. —ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղաքագլխի թեկնածուները. Գէօլօգները Էջմիածնում. Մատենագրութիւն. Նամակ Էջմիածնից. Նամակ Գանձակից. Նամակ Դարաչիչագից. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Եգիպտոսի խնդիրը. Նամակ Անգլիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը.

ԱՊԱՍՏԱՐԱՆ ԱՂՔԱՏ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ամեն տարի Անդրկովկասի զանազան անկիւններից, ուր չը կան կրթական հաստատութիւններ,—իսկ այդպիսի տեղերի թիւը շատ է,—թիֆլիս են գալիս հարիւրաւոր երեխաներ և պատանիներ՝ իրանց ուսման ծարաւը յագեցնելու: Նրանց մեծամասնութիւնը, զուրկ լինելով նիւթական միջոցներից, իր յոյսը դնում է կամ զանազան բարեգործական ընկերութիւնների օգնութեան վրա, կամ ենթադրում է, թէ կարող է մի կերպ ե օ լ ա գնալ իր ունեցած չնչին միջոցներով: Չէ անցնում երկու երեք ամիս, և առաջ է գալիս կատարեալ յուսախաբութիւն. Հասարակական կամ մասնաւոր բարեգործութեան վրա դրած յոյսը չէ իրականանում, իսկ սեփական չընչին միջոցներով ե օ լ ա գնալու հետևանքը լինում է այն, որ խեղճ պատանիները ապրում են ամենաաննպաստ պայմաններում, զանազան նկուղներում, ներքնատներում, չեն կերակրվում սննդարար ուտելիքներով, չեն շնչում մաքուր, առողջարար օդ և կարճ ժամանակամիջոցում ուժասպառ լինելով, հիւծվելով ու մաշվելով, վերջ ի վերջոյ ստիպված են լինում ուսումը կիսատ թողնել և վերադառնալ իրանց խուլ անկիւնները՝ հիւանդ ու ցաւագար... Չը մոռանանք և այն, որ գաւառացի չքաւոր երեխաները, հեռու ծնողներից և ազգականներից, ապրում են այնպիսի միջավայրում, որը բնաւ չէ կարող կրթող և բարոյականացնող ազդեցութիւն գործել նրանց վրա:

Այդ անտանելի դրութեան առաջը հեշտութեամբ կարելի էր առնել, հաստատելով Թիֆլիսում մի քանի ա շ ա կ ե ր տ ա կ ա ն ա պ ա ս տ ա ր ա ն ն ե ր (общежитіе), ուր գաւառներից եկած բազմաթիւ չքաւոր աշակերտները կարող լինէին կամ ձրիաբար, կամ էժան գնով ստանալ մաքուր, առողջարար սնունդ, փոքր ի շատէ յարմար և տաք բնակարան և, ուսուցիչների ղեկավարութեամբ, նուիրվել իրանց զբաղմունքներին: Մի այդպիսի հիմնարկութեան նախաձեռնութիւնը կարող են առանձնել թէ մասնաւոր խմբեր, և թէ մեր քաղաքի բարեգործական հիմնարկութիւնները, ի միջի այլոց և Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը. վերջինը դրա համար միջոց ունի: Ինչպէս յայտնի է, նորերս վախճանված Յովհաննէս Խուդաղեան, կտակելով իր կարողութիւնը Կովկասի Հայոց Բարեգործական ընկերութեան, պ ա ր տ ա ւ ո ր ե ց ր ե լ է ընկերութիւնը՝ գործադրել իր գումարը միայն բարեգործական հաստատութիւնների վրա, և ոչ թէ առանձին առանձին աշակերտների կամ ուսանողների վրա: Այդ պատճառով Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը, մեր կարծիքով, կարող էր հէնց այդ կտակի գումարով իր վրա առնել Թիֆլիսում աշակերտական ապաստարան բանալու ինիցիատիւը և գործադրութիւնը: Այդ քայլով ընկերութիւնը թէ ճիշդ գործադրած կը լինէր կտակողի կամքը, և թէ մեծ օգնութիւն հասցրած կը լինէր հարիւրաւոր գաւառացի երեխաներին և պատանիներին, որոնք այժմ ապրում են ամենաաննպաստ պայմանների մէջ և փչանում են թէ ֆիզիկապէս և թէ բարոյապէս:

Ինչպէս լսում ենք, ընկերութեան խորհրդի անդամները համակրանքով են վերաբերվում այդ մտքին և ուրեմն ցանկալի է այժմ իսկ ձեռնարկել գործին, որպէս զի հնարաւոր լինի գոնէ առաջիկայ յունվարից բանալ ապաստարանը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԳԼԽԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Այս օրերս Թիֆլիսի դումայի ձայնաւորների մի խումբ, բաղկացած գլխաւորապէս օպպօզիցիական և նոր ձայնաւորներից, խորհրդակցական ժողով կազմեց՝ կանգ առնելու քաղաքագլխի թեկնածուների վրա:

Մենք արդէն հաղորդեցինք, որ ձայնաւորների շրջանում ի նկատի ունէին հետևեալ թեկնածուներին՝ Կ. Բէյլէր. Կ. Ալիխանով, Լ. Մղերով, Մ. Թամամշև, փաստաբան Օզօշինին, Գ. Եւանգուլով: Դրանք բոլորն էլ հրաժարվել են քաղաքագլխի պաշտօնի համար քուէարկվելուց, բացի պ. պ. Ալիխանովից և Եւանգուլովից: Վերջինի՝ այն է Եւանգուլովի մասին մենք այն կարծիքը յայտնեցինք, որ անյարմար է այդ պաշտօնի համար, և ուրախ ենք՝ որ ձայնաւորների շրջանում նրա անունը արդէն մի կողմ է թողված: Խորհրդակցական վերջին ժողովում, ձայնաւորները առաջ մղեցին և մի նոր անուն, այն է իշխան Գէորգ Թումանովին, «Новое Обозрѣніе» լրագրի խմբագիրներից մէկը, որը և ներկայ եղողների մեծամասնութեան հաւանութիւնը ստացաւ: Այդպիսով ուրեմն առ այժմ, քանի որ բոլոր միւսները հրաժարվել են, մնում են ե ր կ ո ւ հաւանական թեկնածուներ, այն է հին, կամ Դվորցովայա կուսակցութեան կողմից՝ Կոստանդին Ալիխանով, և նոր, կամ օպպօզիցիական կուսակցութեան կողմից՝ իշխան Գ. Թումանով:

Այդ երկու թեկնածուների մասին մեր կարծիքը կը յայտնենք միւս անգամ: Մնացած անունների մասին մենք չենք գրի, քանի որ նրանք վերջնականապէս հրաժարվել են քուէարկվելուց:

ԳԷՕԼՕԳՆԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

(Նամակ Վաղարշապատից)

Սեպտեմբերի 17-ին

Սեպտեմբերի 16-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, Էջմիածին հասաւ գէօլօգների խումբը, բաղկացած 32 հոգուց, հետները էլ մի քանի տիկիններ ու օրիորդներ: Կառքերը կանգնեցին վանքի պարսպի առաջ դրան առաջ: Գէօլօգներին դիմաւորեց Նահապետ վարդապետը և տարաւ ուղղակի ճեմարան, ուր պատրաստութիւն էր տեսնված հիւրերին ընդունելու համար: Ճեմարանից յարգելի հիւրերը գնացին վեհարան և ներկայացան Կաթողիկոսին: Վեհափառը մի կարճ ճառով ողջունելով հիւրերի գալուստը և նրանց գալու նպատակը գիտնական տեսակէտից, յիշեցրեց հայկական հնութիւններից Եւրոպայի պարգևած 61-րդ յօդուածը, որն այժմ միանգամայն մոռացութեան է տրված և աւերակների ու տասնեակ հազարաւոր անմեղ զոհերի ոսկորների տակ թաղված: Վեհափառին այցելելուց յետոյ, գէօլօգները մտան մայր-տաճարը, տեսան՝ թանգարանը, մատենադարանը, ճեմարանի գրադարանը, տպարանը, ձուլարանը, սեղանատունը և այլ հետաքրքիր տեղեր: Այդ օրը ճեմարանում պատրաստված էր հիւրերի համար մի փառաւոր ճաշ, որին մասնակցում էին հոգևորականներից մի քանիսը միայն: Ճաշի ժամանակ ճառեր արտասանվեցին թէ հիւրերի և թէ միաբանութեան կողմից՝ գիտութեան վերաբերեալ: Հիւրերին ճառերը թարգմանում էին եւրօպական լեզուներով՝ Եսայի արքեպիսկոպոսը, Մեսրոպ և Կարապետ վարդապետները և Գարեգին սարկաւագը և ուրիշ աշխարհական անձինք: Նոյն օրը երեկոյեան գէօլօգները ճանապարհ ընկան դէպի Երևան բաւա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

Սիւնիքի սարերում թափառում էր գիլանցի քրդերի մի ցեղ, որի սիրած արհեստը, ի հարկէ, աւազակութիւնն էր: Թիւրք-պարսկական պատերազմների ժամանակ առաջ էր քաշվել իսլամական ուղղափառութեան հարցը. կռւում էին ոչ միայն երկու ազգեր, այլ և մահմեդական երկու աղանդներ—սիւննի և շիա: Յաղթանակը սիւննիներին էր պատկանում. և գիլանցիները, որոնք պարսից տիրապետութեան ժամանակ բաւականանում էին աւազակութեան համեստ չափերով, այժմ, օսմանեան տիրապետութիւնը երկրի ամեն կողմերում հաստատվելուց յետոյ, երես առան: Նրանք այս անգամ էլ մեծ քանակութեամբ յարձակվեցան Վարանդայի արևմտեան մասի հայ գիւղերի վրա, ասպատակեցին: Վարանդան վաղուց սովորել էր այդ բռնութիւններին. Նրա արևելեան մասը Արաքսի հովտում ապրող թափառականների սահմանակից էր. այդտեղ էլ անպակաս էին յանկարծակի աւարառութիւնները: Մելիքները չը կարողացան արմատախիլ անել ժողովրդական այդ մեծ ցաւը. միակ միջոցը, որ գործադրում էին ասպատակների դէմ, անձնապաշտպանութիւնն էր: «Ակն ընդ ական»—ահա այն օրէնքը, որ միակ հասկանալին էր վայրենութեան, բռնութիւնների այս աշխարհում: Եւ երկար ժամանակ այդ օրէնքը այնպէս արմատացել էր ժողովրդի մէջ, որ երբ տեղի էր ունենում որ և է ասպատակութիւն, խկոյն գիւղերը ինքնաբերաբար, չը սպասելով հրամանների, ձիաւոր և հետևակ խմբեր էին հանում իրանց միջից, ուղարկում էին ասպատակների ետևից, որպէս զի պատժեն նրանց և յետ խլեն կողոպուտը:

Այս անգամ գիլանցիների յանդգնութիւնը անօրինակ էր. քիչ էր մնում, որ նրանք հասնէին Աւետարանոցի սահմաններին: Եւ այս անգամ հայերն էլ սովորականից շատ էին գրգռված: Ասպատակութեան լուրի հետ միաժամանակ Աւետարանոց հասաւ և այն լուրը, որ Մելիքենց Մանասը բազմաթիւ գիւղացիների գլուխ անցած՝ թռել է ասպատակների ետևից: Սուլէյման բէկն էլ խկոյն թռաւ հայերի ետևից, առնելով իր հետ ձիաւորների մի խումբ, որը ինքն անձամբ կազմել էր Գանձակի բանակում գտնվող քրդերից, լէզգիներից և չէրքէզներից: Դա այն խումբն էր, որ հէնց առաջին օրից ահ էր տարածել Աւետարանոցի վրա. սարսափելի էր մանաւանդ այն, որ Սուլէյման բէկը այդ բաշի-բօզուկների կամքին չէր դիպչում և պահպանում էր նրանց ինչպէս իր աջ թևը:

Մի օր անցած՝ Վարանդայի լեռներում զանազան կերպով սկսեց տարածվել մի անսովոր պատմութիւն: Սուլէյման-բէկը հրամայել էր իր ձիաւորներին յարձակվել հայերի վրա, որոնք վերադառնում էին արշաւանքից յետ խլած ապրանքների հետ: Հայերը շշկլվեցան, երբ տեսան որ երկրի կառավարիչը ասպատակների կողմն է և փախան: Բայց մի փոքրիկ խումբ, Մելիքենց Մանասի առաջնորդութեամբ, զատվեց փախչողներից և ընդհարվեց բէկի մարդկանց հետ: Բաղխումը շատ սաստիկ էր: Բայց վերջը երկու կողմերն էլ, ծանր կորուստ կրելով, յետ քաշվեցան: Բէկի մարդկանցից սպանվել և վիրաւորվել էին տասն և հինգ մարդ: Կողոպուտի մեծ մասը դարձեալ մնաց գիլանցիների ձեռքում:

Բէկը զժգոհ վերադարձաւ Աւետարանոց: Այդտեղ կանչեց գիւղի ծերունիներին, կայծ ու կրակ թափեց նրանց գլխին և պահանջեց որ գիւղը իրան յանձնէ Մանասին ու նրա խումբը: Եղելութիւնը նա ձևակերպեց այսպէս. Վարանդան ապստամբվում է փադիշահի դէմ, համարձակվում է սպանել նրա զինւորներին, ուստի պիտի կրէ իր արժանի պատիժը: Այդ գործի մէջ ամենանշանաւոր հանգամանքն այն էր, որ Մանասը երկար տարիներ ապրել էր Մելիք-Յուսէինի տանը, այդ տան անդամներից մէկն էր դառել, և հէնց այդ պատճառով էլ կոչվում էր Մելիքենց Մանաս: Նշանակում էր, որ մելիքի տունն է ապստամբութեան գլուխ կանգնել:

Գիւղի տանուտէրը բէկի կողմից գնաց Աննա-խաթունի մօտ և պահանջեց որ «աւազակը»—այդպէս էր նա անւանում Մանասին—յանձնվի իրան, բէկին. հակառակ դէպքում... Մնացածը չէր ասել բէկը, բայց ակնարկել էր, որ ինքը գիտէ թէ ինչ կանէ հակառակ դէպքում:

Մելիքի այրին դեռ չէր կարողացել մի բան հասկանալ, դեռ դէպքերը նրան այս ձևից այն ձևն էին տանում. և յանկարծ—նրա ամբողջ տունը դէմ առ դէմ կանգնած էր աղէտի առաջ. մի քանի քայլ էր նրանից բաժանում: Առաջին միտքը, որ շարժվեց նրա գլխում տխուր պատգամը լսելուց յետոյ, պաշտպանվելն էր, պինդ ամրանալը: Զգուշութիւններ ձեռք առնվեցան. շրջապարիսպը ամուր էր, պէտք էր հսկել, պինդ կողպել ամեն ծակ ու ծուկ: Բայց դա, ի հարկէ, մի թշուառ մխիթարութիւն էր. որսը թաղնվում էր մի բարակ տերևի ետևում, բայց միթէ որսորդն էլ այնքան խեղճ էր, որ կանգնէր այս արգելքի առաջ: Երկար կը լինէր Աննա-խաթունի տանջանքը, եթէ նրան անծանօթ մնար մի զգացմունք. դա բոլոր ստրուկների բնազդն է, որ սովորեցնում է մեղմացնել բռնութիւնը նրա սիրած անբարոյական միջոցներով: Եւ մելիքի կինը—ո՛րտեղից որտեղ—փաթաթվեց այդ մտքին մի եռանդով, որ միայն զոհերին է յատուկ: Նա ինքն էլ մարդ ուղարկեց բէկի մօտ, հրաժարվեց Մանասից, ասաց որ ինքը չէ էլ ուզում ճանաչել այդ աւազակին. իրան բէկին է մնում բռնել աւազակին, խաղաղացնել երկիրը: Իսկ մելիքի տունը խորասուզված է սուգերի մէջ, անպաշտպան է, չը գիտէ թէ ինչ է կատարվում դրսում. նրա համար բաւական են իր սեփական ցաւերը:

Մնացածը լրացրեց կեղծիքը: Կեղծիք—դա ծանր ու անտանելի ցաւ է շիտակ և անարատ բնաւորութիւնների համար: Բայց բռնութիւնը և նրա զոհերը չէին ապրի միմեանց կողքին, եթէ երկուստեք չիմանային խաբել միմեանց: Շինծու բարեացակամութիւն, ծիծաղ՝ իբրև դիմակ արտասուքները ծածկելու համար—այսպէս են նրանք հաշտվում միմեանց հետ: Մելիքի այրին գիտէր, որ գերեզմանի միւս կողմից իրան է նայում հանգուցեալ ամուսինը, բայց փորձանքների մատնված մի մարդ աշխարհի ամեն կողմերում մի և նոյն զգացմունքն ունի—մեղմացնել անողոք ուժի կատաղութիւնը: Մի քանի օրվայ մէջ այրին խեղդեց իր սիրտը և սկսեց նոյն իսկ ընծաներով շահել բորբոքված միւսիւլմանի սիրտը: Այդ տեսակ գործերով նա ցոյց էր տալիս, որ մելիքի տունը երբէք ընդդէմ չէ որ ամբողջ այս աշխարհը փադիշահին պատկանէ...

Մելիք-Ալանը կատարեալ հաւանութիւն տուեց իր քրոջ արածներին: Նա ինքն էլ մէջ ընկաւ, հանգստացրեց բէկին, և ապա լուրջ կերպով ասաց.

կան գոհ սրտով և լաւ տպաւորութեան տակ։

Ուրախալի է, ի հարկէ, որ միաբանութեան մէջ կան այնպիսի հոգեւորականներ, որոնք ազատ խօսում են եւրոպական լեզուներով. սակայն ցաւալի է, որ այսպիսի պատուաւոր հիւրերի առաջ անգամ մեր արժանապատիւ հայրերը մոռացութեան են տալիս համեստութիւնը և փոխանակ իրանց սովորած և գիտցած լեզուով խօսելու ու թարգմանութիւն անելու, խլում են ուրիշի բերանի խօսքերը և խօսում են մի այնպիսի լեզուով կամ թարգմանում են այնպիսի լեզուից, որից ոչ իրանք են բան հասկանում և ոչ էլ լսողներին են հասկացնում։ Փառասիրութիւնը մի կողմից և նախանձը դէպի իր ընկերոջ գիտցածը միւս կողմից՝ հանգստութիւն չեն տալիս մեր հայրերին։

***

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
(Վրաց գրականութիւնից)

—

„ԿԱԼՄԱՍՕԲԱ", արքայազն Յովհաննէսի, XVIII-րդ դարում։ Հրատարակութիւն Զ. Ճիճինաձէի, Թիֆլիս, գինը 1 րուբլի։

Վրաց թէ հին և թէ նոր գրականութիւնը այնքան աղքատ է պատմական և գիտնական գրքերով, որ կարելի է մատների վրա համրել։ Նրանից մէջ կան և այնպիսի գրուածքներ, որոնք եւրոպական հռչակ են ստացել, օրինակ, Վախտանգ VI-ի «Վրաց կեանքը» և նրա «Կրօնը», Վախուշտի «Աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնը», Անտօն I-ի «Ընդհանուր տարեկաների մեկնութիւնը» ու նրա թարգմանութիւնները ռուսերէն և լատիներէն լեզուներով, Ցիմօթէոսի «Ճանապարհորդութիւնը Պալեստինայում» և այլն։ Այդ տեսակ գիտնական գրուածքներից է և արքայազն Յովհաննէսի գրած «Կալմասօբա» հեղինակութիւնը, որը թէպէտ եւրօպական հռչակ չէ վայելում, բայց վրաց հին գրականութեան մէջ առաջնակարգ տեղ ունի բռնած։ Բնատուր տաղանդով օժտուած արքայազն Յովհաննէսը Քարթլ-Կախէթիայի վերջին թագաւոր Գիօրգիի որդին էր, ծնուած 1772 թւին։ Նա իր կեանքը անցկացրեց անընդհատ պատերազմների մէջ պարսից, թիւրքաց և լեզգիների դէմ, և իր շնորհքով և ճարպկութեամբ միշտ կարողանում էր ամէն տեղ յաղթող հանդիսանալ, օրինակ Թիֆլիսում բաղանիքների մօտ նրա վարած պատերազմը Աղա-Մամադ-խանի հետ (1795 թ.), Օմար-խանի և լեզգիների դէմ ունեցած պատերազմը Հիցգայում և մանաւանդ 1799 թ. լեզգիների յարձակվելը Նիախօրի գիւղի վրա, ուրեղ Յովհաննէսը ռուսաց զօրքի օգնութեամբ չարաչար կոտորեց թշնամուն և նրանցից խլելով դրօշակներ, ընծայ ուղարկեց ռուսաց Պաւէլ կայսրին և վերջինից վարձատրվեց շքանշանով։ 1801 թ. արքայազնը գնում է Ռուսաստան, ուրեղ 38 տարի շարունակ անցկացնելուց յետոյ՝ 67 տարեկան հասակում, 1839 թւին, մեռնում է, թողնելով մի արու զաւակ։ Յովհաննէսը այդքան ժամանակ անցկացնելով հայրենիքից դուրս, կատարելագործում է իր ուսումը և յայտնվում իբրև գիտնական մարդ և պատմական անձնաւորութիւն։ Յովհաննէսը թողեց վրացիներին իր նշանաւոր աշխատութիւնը՝ «Կալմասօբա» անունով, որը նշանակում է «հացի և գինու պահանջ յօգուտ վանքի կալերի և այգեքաղի ժամանակ»։ Այդ հեղինակութիւնը բաղկացած է երկու մասից, որոնցից առաջինը մխիթարական յայտնագործութիւնների պարունակում է XVIII դարի ընդհանուր աշխարհի նկարագրութիւնը և գիտութիւնները։ Այդ դարի վրաց նշանաւոր անձնաւորութիւնները դուրս են բերված այդ աշխատութեան մէջ. խօսում է վրաց և հայոց յարաբերութիւնների և նրանց դաւանաբանութեան զանազանութեան մասին։ Գիտութիւններից խօսում է աստղաբաշխութեան, մաթեմատիկայի, բժշկականութեան, բուսաբանութեան, և այլն։ Մի խօսքով «Կալմասօբան» հայելի է այն ժամանակվայ գիտութեան։ «Կալմասօբան» գրված է շատ թեթև, գրաւիչ և գիւրըմբռնելի լեզուով, զրոյցի ձևով և հարց ու պատասխանով, և մեծ ախորժանքով է կարդացվում։ Գիրքը, չը նայելով այդքան նշանակութիւն ունի վրաց գրականութեան համար, շատ սակաւ տարածված է վրացիների մէջ, թէպէտ արքայազն Յովհաննէսի նպատակը եղել է գրանով գիտութիւն տարածել այն ժամանակվայ ազէտ վրացիների մէջ։

Գ. Տէր-Դաւթեանց

ՆԱՄԱԿ ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

—

Սեպտեմբերի 16-ին

Մ ե ռ ո ն ի օ ր հ ն ո ւ թ ի ւ ն ը

Շաբաթ օր, մեռոնօրհնութեան նախընթաց օրը, վաղ առաւօտեանից, երբ դեռ Արարատի ձիւնապատ գագաթը չէր լուսաւորվել արեգակի ճառագայթներով, սկսվեց ուրախ և զուարթ շարժում։ Դա մի հոսանք էր ոչ թէ միայն հեռաւոր գիւղացիների և մխիթարութիւնից զուրկ գաղթականների, այլ հարիւրաւոր և հազարաւոր կառքերի, ֆուրգօնների, սայլերի և ձիերի, որոնք անընդհատ միմեանց ետևից թափվում էին Վաղարշապատ, Երևանի, Սուրմալուի, Աշտարակի և այլ ճանապարհներով։ Հոսանքը շարունակվեց մինչև միւս օրը և վանքի լայնարձակ բակը, Ներսէսեան լիճը, «Վաղարշապատը», գիւղի հրապարակները և փողոցներն ու տները լցվեցին բազմաթիւ ուխտաւորներով, որոնց թիւը ոմանք 20 հազարի են հասցնում, իսկ ոմանք 25—30 հազարի։ Այդ օրը ու գիշերը եկած ուխտաւորների մի մասը տեղաւորվեց գիւղում, իսկ մնացած՝ մեծագոյն մասը, որ բաղկացած էր գլխաւորապէս գիւղացիներից, տեղաւորվեց վանքի շուրջը, վարդապետների խցերի առաջ և այնպիսի անկիւններում և պատերի տակ, ուր կարելի էր մի երկու ժամ նստել և հանգստանալ, առանց ոտքերի տակ ընկնելու և տրորվելու։

Երեկոյեան 8 ժամին հնչեց գիշերվան աղօթքի զանգակի ձայնը և մինչդեռ հասակաւորները աղօթում էին տաճարի մէջ, իսկ մանուկները խոր քնի մէջ էին ընկղմված, երիտասարդները նախրված էին ուրախութեան և քէֆի։ Վրաններին, սենեակների և խանութների առաջ երիտասարդները խումբ-խումբ ժողովված, նստել էին սեղանների շուրջը և գինին ու հացը առաջները դրած, ուրախանում էին ազգային երգերով և նուագածուներով։ Իսկ հրապարակի վրա բաց և արձակ տեղերում գիւղացի աղջիկները և տղաները դրաւել էին ահագին բազմութիւն։ Սրանք առանձին-առանձին և խառն խմբերով շրջան կազմած պարում էին գիւղական «գեօնտ» և «եալլի» պարերը և երգում էին իրանց սրտի ինչպէս ուրախութիւնը, նոյնպէս և դարդն ու ցաւը արտայայտող «լէյլիները», հասկացնելով միմեանց իրանց սէրը, քաջութիւնը, անձնուիրութիւնը, անկեղծութիւնը, պարզութիւնը... Այսպէս շարունակվեց ամբողջ գիշերը. ոչ ոք չէր ուզում ոչ քնել և ոչ էլ հանգստանալ. բոլորն էլ կարօտ էին կրօնական այս մեծ հանդիսին և ամէն կերպ աշխատում էին ուրախ տրամադրութեան մէջ մնալ։ Լուռ էր և տխուր միայն խեղճ գաղթականը և մի անկիւն քաշված՝ հեռուից միայն դիտում էր ուխտաւորներին, մտաբերելով իր անցեալը և ողբալով իր ներկան...

Կիրակի, առաւօտեան ժամը 8-ին, զանգակների ղօղանջիւնը աւետեց տասնեակ հազարաւոր ուխտաւորներին պատարագի սկիզբը։ Վանքի տաճարի և բակի բոլոր դռները պահպանում էին զինուորները և կազակները, իսկ վեհարանից մինչև տաճարի գլխաւոր դուռը երկու կարգ կանգնած էին հարիւրից աւել զինուորներ և պահպանում էին կաթողիկոսի և թափօրի անցնելու ճանապարհը։ «Ողջոյնի» ժամանակ միաբանութեան և երգիչների դասը խաչ ու խաչվառով դուրս եկան եկեղեցուց դիմաւորելու Վեհափառին և եպիսկոպոսներին, որոնք պէտք է տանէին սուրբ Մասունքները և մեռոնի հիւթերը։ Երբ երևաց Վեհափառը, երգեցիկ խումբը սկսեց շարական երգելով գնալ դէպի եկեղեցի. սրանից մի փոքր յետ տանում էին խաչերը և խաչվառները, սրանց հետևում էր ամբողջ միաբանութիւնը շուրջառներով, ապա արքեպիսկոպոսները և եպիսկոպոսները զգեստաւորված և ձեռքներին բռնած ս. Մասունքները և մեռոնի հիւթերը. բոլորից յետոյ, ամպհովանի տակ, գնում էր Վեհափառը մի ձեռքին բռնած կաթողիկոսական գաւազանը, իսկ միւսում կենաց փայտի խաչը։ Վեհափառի առջևից տանում էին կաթողիկոսական քօղը. Վեհափառին ընկերակցում էին երկու վարդապետներ և երկու սարկաւագներ սաղաւարտ ծածկած և ուրար գցած։ Կաթողիկոսից յետոյ գնում էր՝ նահանգապետը, դատաստանական պալատի պրօկուրօրը, Երևանի նահանգական դատարանի պրօկուրօրը իր երեք օգնականներով, ժանդարմի գնդապետը և այլ պաշտօնական և պատուաւոր անձինք։

Մեռոնի համար մեծ սեղանի վրա դրված էին երկու կաթսաներ, մէկը հինը, իսկ միւսը նորը, որ նուիրել են Նոր-Նախիջևանի հայերը։ Որովհետև մեռոնի օրհնութիւնը կատարվում էր տաճարի ներսը, ուստի ամէն ոք աշխատում էր ներս մանել։ Սակայն եկեղեցի մանելը այնքան էլ հեշտ չէր, որովհետև եկեղեցու դռները պաշտպանում էին տասնեակ զինուորներ։ Որովհետև մեռոնի օրհնութեան աղօթքները և գրքերը կարդացել էին գիշերվայ և առաւօտեան ժամերգութեան ժամանակ, ուստի թափօրը եկեղեցին մանելուն պէս անմիջապէս սկսվեց մեռոնի օրհնութիւնը, որը տևեց հազիւ 20—25 րօպէ, իսկ պատարագը վերջացաւ առաւօտեան ժամը 10-ից anց։ Երբ Վեհափառը պատարագից յետոյ նոյն թափօրով վերադարձաւ վեհարան, ամէն կողմ լսվում էր զուռնա, զոչիւն, աղաղակ թէ տաճարի ներսը և թէ դուրսը։ Շատերը միմեանց կոխում, շատերը ընկան ոտքերի տակ, ուշքից գնացին, սակայն ոչ մի դժբաղդութիւն չը պատահեց։ Ուխտաւորներից շատերի համար ճաշ էր պատրաստված սեղանատանը, իսկ նահանգապետի և միւս պաշտօնական անձանց և պատուաւոր հիւրերի համար ճաշ էր պատրաստված վեհարանում։

Ուխտաւորների բազմութիւնը մինչև այսօր էլ դժուարութեամբ է կարողանում մանել եկեղեցի մեռոնի կաթսան համբուրելու և մինչև այսօր էլ դռների առաջ կարգը պահպանում են ոյժով և մտրակով։

Ա. Օհանջանեանց

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

—

Սեպտեմբերի 18-ին

Սեպտեմբերի 7-ին Մօսկվայում, կարճատև բայց ծանր հիւանդութիւնից յետոյ, 61 տարեկան հասակում վախճանվեց Գանձակի քաղաքային բժիշկ՝ պետական խորհրդական Ա. Համասփիւռեանց։ Նա իր սկզբնական ուսումը ստացել էր յայտնի Կարապետ վարժապետ Բելախեանի մօտ, ապա մտնում է Լազարեան ճեմարանը, ուրեղ աջողութեամբ վերջացնելով, 1860 թւին անցնում է և Մօսկվայի համալսարանի բժշկական մասը։ Դեռ ես ուսանող ժամանակից հանգուցեալը աշխատակցում էր «Հիւսիսափայլ» ամսագրում։ Նա Ս. Նազարեանցի համակրողներից էր, և բարեկամ Մ. Նալբանդեանցի։ Համալսարանից դուրս գալուց յետոյ քաղաքային բժշկի պաշտօնով նա հրաւիրվում է Շամախի. 1874 թ. օգոստոսի 10-ին փոխադրվում է էլի քաղաքային բժշկի պաշտօնով իր հայրենի Գանձակ քաղաքը։ Այստեղ, Գանձակում նա մասնակցում էր ամէն մի հասարակական բարենպատակ գործերի, եղել է դպրոցների հոգաբարձու, աղքատների խնամատարութեան փոխ-նախագահ և այլն։ Որպէս բժիշկ բարեխիղճ էր. դեռ մօտիկ անցեալում նա մեծ հոգացողութեամբ էր վերաբերվում դէպի հիւանդ և ամէն միջոցներից զուրկ գաղթականները. բացի բժշկական օգնութիւնից, օգնում էր

—Այսուհետեւ դժուար չէ. դու, Աննա, սովորում ես...

Իսկ դէպքերը շարունակում էին իրանց աղէտալի ընթացքը։ Շուտով Ատրպատականից լուր եկաւ, որ Պարսկաստանում էլ յայտնվել է մի նշանաւոր աւազակ, որ երևելի քաջագործութիւններ է անում։ Դա Նադիրն էր, որին ապագայում վիճակված էր նստել Իրանի գահի վրա։ Բայց այժմ այդ անունը—Նադիր—մի դրօշակ էր, որի շուրջը խմբվում էին Պարսկաստանի բոլոր պատերազմող ոյժերը։ Նադիրը ոչ միայն կողոպտում էր, այլ և մեծ աջողութեամբ կանոնաւոր կռիւ էր մղում թիւրք զօրքերի հետ։ Մուստաֆա փաշան, հաղորդելով այս տեղեկութիւնը Սիւլէյման բէկին, յանձնարարում էր նրան զգոյշ լինել, մանաւանդ աչքից չը թողնել Գիլանն ու Վարանդան։ «Երբեք չը պիտի մոռանաս—գրում էր փաշան—որ գեաւուրների համակրութիւնը անփոխված շիաների կողմն է, իսկ մենք այդ շների համար ժամանակաւոր աէրեր ենք։ Վարանդան ու Գիլանը այնքան մօտ են Ագարակին, որ հեշտութեամբ կարող են ձեռք մեկնել պարսիկ աւազակապետին»։

Դրանք խօսքեր էին, որոնք կրակ ածեցին Վարանդայի կառավարչի ներսը։ Բայց փաշայից աւելի՝ բէկին գրգռում էր Մանասը, որ հաստատվել էր ծմակներում և այլ ևս չէր ուզում վերադառնալ իր խաղաղ պարապմունքներին։ Նադիրի և Մանասի աւազակութիւնների մէջ Սիւլէյման բէկը գտնում էր եթէ ոչ ուղղակի կապ, գոնէ նմանութիւն։ Այստեղ էլ մի բուռն հայերն էին տանջում թիւրքերին, որովհետև կատարելապէս անմատչելի էին Քիրսի լեռնային կիրճերում և մութ անտառներում։ Նրանք չէին փախչում, չէին թաքնվում, այլ ամենայանդուգն կռիւներ էին վարում, այնպէս որ Սիւլէյման-բէկը մի քանի անգամ ջարդված տեսաւ այն զօրաբաժիններ, որոնց ինքն էր ուղարկում աւազակների դէմ։ Իսկ մի անգամ ինքը տարաւ գինուորներին։ Իր նախկին յանդուգն արշաւանքները չէր մոռացել. գինուորները մագլցում էին սեպացած ժայռերի վրա, իջնում էին մութ անդունդները։ Բայց և այդպէս, ձեռնունայն մնացին ամէնքը և գլխիկոր վերադարձան Աւետարանոց։

Այդ օրը համբերութեան բաժակը բոլորովին լցվել էր. բէկը թողեց լեռներն ու ժայռերը և իր ամբողջ կատաղութիւնը դարձրեց Վարանդայի ժողովրդի դէմ։ Անմեղ մարդիկ չը կային այդ երկրում. ամէնքը մեղաւոր էին ոչ միայն այն պատճառով, որ այդպիսի յանդուգն աւազակներ են հանում իրանց միջից, այլ և այն պատճառով, որ նրանցն էր այս գեղեցիկ աշխարհը, որ առատ վարձատրում էր իր ծոյլ փոքրիկներին։ Ամէնից առաջ հալածանքների ենթարկվեցին Մանասի ընկերակիցների ծնողներն ու մօտիկ ազգականները. բայց շուտով նոյն դառնութիւնները ճաշակեցին և այնպիսիները, որոնք չէին էլ ճանաչում աւազակներին։ Ամէն տեղ տարածվեց այրող կրակը. չը մնաց այնպիսի մի խուլ անկիւն, որ չը զգար մորմոք։ Բէկը թռչում էր գիւղից գիւղ, որպէս մի ապշեցնէ ամէնքին իր անսահման կամայականութիւններով։ Օսմանեան զինուորը դարձաւ երկրի լիազօր տէրը. ոչ ոք չէր համարձակվում զանգատ բարձրացնել, որովհետև գանգատվել առանց վկայի նշանակում էր վիզը գցել օղակի մէջ, իսկ մուսլիմանի դէմ վկայել կարող էր միմիայն մուսլիմանը։

Կարծես բաւական չէին օսմանեան զինուորները, և ահա նրանց գործին մասնակցելու համար Սիւնեաց երկրից հրաւիրվեցան զիլանցի քրդերը։ Նրանցից կազմվել էին ձիաւոր խմբեր, որոնք ոսկէս թէ ծառայում էին փաշիչահին։ Այդ վայրենիները երևում էին ամէն տեղ. մարախի պէս տարածվել էին գիւղերում, ծծում էին բնակիչների հարստութիւնը։ Առատ տարի լուրը քաշում, բերում էր նոր և նոր խմբեր, որոնք փոխարինում էին կշտացածներին։ Բայց անտեսական հարստահարութիւնը դեռ թշուառութեան ծայրը չէ. մարդը սովորում է ապրել մուրացիկի նման և շատ գոհ է լինում, եթէ գոնէ այդպէս կարողանայ հանգստութիւն գտնել։ Այդ երջանկութիւնից էլ զրկված էր Վարանդան։ Նրա երկնքի տակ յաճախ լսվում էին հեծեծանքներ. դրանք դուրս էին գալիս անպատուած կանանց և աղջիկների կրծքից։ Ոչինչ չէր մնում. կրօն, եկեղեցի, ընտանեկան պատիւ,—ամէն ինչ անարգված էր, ոտի տակ տուած։ Այդպէս էր ուզում Սիւլէյման-բէկը. այդքանը հարկաւոր էր նրան որ ոչնչացնէ այդ հարուստ երկրի նիւթական անկախութիւնը, կտրէ նրա հպարտ մէջքը և պատրաստէ ստրուկների մի միջնավայր, ուր անհնազանդութեան, հակառակութեան ամէն մի միտք պիտի ոչնչանար։ Եւ նա, կարծես, հասնում էր այդ նպատակին։ Ցաւի չանցած՝ Վարանդան ատոպատի տեսք էր ստացել։ Գիւղերը անճանաչելի կերպով դատարկվում էին. մարդիկ փախչում էին այդ դժոխքից։

Դրանք թոյլերն էին և շատ յուսահատողները։ Մնում էր ժողովրդի այն մասը, որ յօժար է տանջվել իր քաղցր հողի վրա։ Նա նստած էր և պարմանալի օրինակներ էր ցոյց տալիս։ Նա դիմանում էր. ամէն ինչ տեսնում էր, բայց դըժբաղդութիւն հայցել, սողալ տանջողների ոտների տակ չը գիտէր։ Լեռնցին պահվել էր նրա մէջ։ Սիւլէյման-բէկը կարծում էր թէ երկաթի ձեռքերի մէջ մրմռող ժողովուրդը վերջի վերջոյ կը յուսահատուի և կը գնայ սարերը, ինքն իր ձեռքով կը բռնէ աւազակներին. նա այդպէս էլ պահանջում էր, խոստանալով պարգևներ, հովանաւորութիւն։ Ոչ ոք, սակայն, չը շարժվեց իր տեղից։ Ընդհակառակն, ժողովուրդը իր տառապանքների մէջ մխիթարութիւն էր գտնում, երբ մի-մի լսում էր թէ ինչպէս Մանասը պատժում է իր երկրի արնախում թշնամիներին։ Հոգ չէր եթէ նրա սպանած մի մարդու փոխարէն տասնեակ էին տասնեակ անմեղներ. վրէժը, որքան և թոյլ լինէր ու աննշան, զովացնում էր տապակվող սրտերը։ Միմեանց դէմ կանգնած էին երկու ախոյեաններ. մէկը ուժեղ, կատաղի և գիշատիչ, միւսն արդէն պլոկված, վիզը ճկած և անգութ հարուածներից շշկլված։ Վերջինս, խեղճը, շնչասպառ պատմում էր թէ ինչպէս աշխարհը դեռ բոլորովին չէ փչացել, որովհետև դեռ կարելի է հարիւր հարուածին պատասխանել գոնէ մի հարուածով։—Մանասի գործերը մի-մի ահագին քաջութիւն էին համարվում. ժողովուրդը առասպելական սիրուն գոյներով էր զարդարում իր հերոսին. այդպէս էր նա մեծարում այն զգացմունքը, որի ներկայացուցիչը Մէլիքենց Մանասն էր իր գծերով, ինչպէս նա էր անուանում իր ընկերներին...

Այսքան արհաւիրքների մէջ միայն մէլիքի տունն էր անփորձ մնում։ Աւետարանոցի ամենաբարձր սեղում կանգնած այդ ահագին շինութիւնը, կարծես, աշխատում էր կուչ գալ, աննկատելի մնալ, մոռացնել տալ իր գոյութիւնը։ Եւ իրաւ, բէկը բոլորովին աչքաթող էր արել նրան...

(Կը շարունակուի)

նուԹակամապէս՝ իր սեփական միջոցներից: Նրա մահվան լուրը ախուրԹեամբ լսեցին Գանձակում, իսկ գուման յարգեց նրա յիշատակը ողբի կանգնելով: Երէկ, ամսիս 17-ին, հանգուցեալ բժշկին բերեցին մեր քաղաքը: Այսօր տեղի ունեցաւ յուղարկաւորուԹիւնը, որին ներկայ էին մեծ բազմուԹիւն ամեն դասակարգից և ազգից. ներկայ էին՝ փոխ-նահանգապետը, դատարանի նախագահը, քաղաքագլուխը՝ ուպրաւայի անդամների և բոլոր ձայնաւորների հետ, տեղական ռուսաց աւագ քահանան, նահանգական բժիշկը իր ստորադրեալ բժիշկներով և պաշտօնական անձինք: Դագաղի վրա 8-ից աւելի պսակներ էին դրել, ի Թիւս այլոց Գանձակ քաղաքի հասարակուԹիւնը և ընկերակից բժիշկները:

Գ. Թ.

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

Սեպտեմբերի 18-ին

Աւազակները ասպատակում են նաև Դարաչիչագը: Դաղախից յետոյ՝ այդ շրջանը նոյնպէս ոչ պակաս որջ է հանդիսանում աւազակների համար: Թուրք գիւղերից շատերը Թէ արտադրում են յայտնի «ղաչաղներ» և Թէ ապաստանում նրանց: Դարաչիչագի Աղվերան Թուրք գիւղից 3—4 հոգի իրանց «դուշմաններից» մարդ սպանելով՝ դուրս են փախել և իրանց «ղաչաղ» «հաչակել: Նրանց ասպատակուԹիւնները իրանց գապաԹնակէտին հասան: Չը նայած, որ զանազան աւարառուԹիւններ կատարեցին գաւառի այս և այն մասում, սեպտեմբերի 14-ին նրանք երկու մարդ սպանեցին Արզաքենդ գիւղի մօտիկ անտառում: Սպանվածներն էին մի հայ ուրիադնիկ և մի Թուրք տանուտէր, որոնք հետամտում էին գաւառի պրիստավի և գաւառապետի օգնականի հետ: Տեղական ադմինիստրացիան ահա մի քանի ամիս է, որ ոտի է կանգնել և այս անգամ աւազակներին ձերբակալելու համար շրջակայ գիւղերից ձիաւորներ է դուրս բերել: Այդ յանդուգն «ղաչաղներին» ձերբակալելու համար՝ անցեալ օր Երևանից ուղարկվեցին զինուորներ, որոնք խկոյն շրջապատեցին աւազակների որջերը... օգոստոսին աւար տարած ձիերը բոլորը յետ են խլված աւազակներից: Ասում են, որ այդ «ղաչաղները» մտադիր էին դուրս գնալ այստեղից դէպի Պարսկաստան և այդ պատճառով արդէն վերև յիշած Աղվերան գիւղից իրանց մօտ՝ անտառն էին տարել ընտանիքը, որը ադմինիստրացիան ձերբակալեց: Տեղական ապահովուԹիւնը մեծ սարսափի մէջ է և այդ պատճառով ճանապարհների վրա բազմաԹիւ պահապաններ են դրված: Նոյն իսկ «ԴաԹար-դայա» կոչված սարի ճանապարհի երԹևեկուԹիւնը դադարեցրած է: Գաւառում մեծ յուզմունք է տիրում... Երբ պօլիցիան անզօր է հանդիսանում բնաջինջ անելու յանդուգն աւազակներին, պէտք է աւելի խիստ հարկադրել Թուրք գիւղացիներին, որոնց մօտ ապաստանում են աւազակները, որպէս զի այդ գիւղացիները փակելով իրանց դռները աւազակների առաջ, աշխատեն նրանց ձերբակալել և յանձնել կառավարուԹեան ձեռքը: Բայց ինչ ենք ասում. միԹէ Թուրք ժողովուրդը այդ քայլը անող է. նա այնպիսի մի տարր է, որ «ղաչաղը» նրա մօտ «հերոս» է համարվում և նրա եղեռնագործուԹիւնները՝ դիւցազնական գործ: Դա Թուրք ժողովրդի բնածին հակումն է, նրա ցեղական սկզբունքը...

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կաւս, սեպտեմբերի 3-ին

«Մշակի» № 100-ի մէջ տպված էր Լազօղլխից հաղորդած մի լուր, որի մէջ ասված է՝ իբրև Թէ օգոստոսի 19-ին Կաւսի շրջանում, Դրպչաղ գիւղի մօտ տեղի է ունեցել աւազակուԹեան մի նոր դէպք, որպէս Թէ չափարների գլխաւոր Մամիկօն Նչչբէկեան և նրա ուրիադնիկ Աբբասբէկ վեց չափարների հետ ստրկանական պաշտօն գործելիս ենԹարկվեցին աւազակների յարձակման, որոնք բոլորովին կողոպտեցին նրանց, խլեցին զէնքերը և ձիերը և բոլորին կողոպտած Թողին ճանապարհի վրա: Ապա ԹղԹակիցն աւելացնում է. «Պատմում են, որ այդ աւազակները պրիստաւ Աբաշիձէի սպանողներն են»:

Պարտք եմ համարում յայտնել, որ ինձ հետ և իմ չափարների հետ այդպիսի բան չէ պատահել և չէր էլ կարող պատահել, որովհետև ԹղԹակցի յիշած օրը, այն է՝ օգոստոսի 19-ին, ես արձակուրդով գտնվում էի Նուխում, իսկ իմ չափարները առանց ինձ ստրկանական պաշտօն չեն արել: ԹղԹակիցը, երևի, լսել է մի բան, բայց շփոԹել է: Ահա ինչ է տեղի ունեցել իմ բացակայուԹեան ժամանակ: Ուրիադնիկ Աբբաս-բէկ, օգոստոսի 19-ին, իր սեփական գործերով գնում է շրջակայ գիւղերը: Ճանապարհին, Ջալաիր գիւղի մօտ, ծմակից դուրս են գալիս երկու աւազակներ, բռնում Աբբաս-բէկին, խլում են խէնջարը, բէվօլվէրը, ոսկի ժամացոյցը, մօտ 238 րուբլի փող և ձին: Յետոյ աւազակները քաշում են նրան անտառը, ուր ծառերին կապված էին հարևան գիւղերից երկու մարդ: Աբբաս-բէկից յետոյ նոյն վիճակին ենԹարկվեցին էլի երեք մարդիկ: Այդպիսով կողոպտված են վեց մարդիկ: Երեկոյեան աւազակները, Թողնելով բացի Աբբաս-բէկից՝ բոլոր կողոպտվածներին կապած և վերցնելով չորս ամենալաւ ձիանեւր, հեռացան: Նրանց հալածեցին մինչև Սամուխ: Ուրեմն ոչ ես և ոչ էլ իմ չափարները երբեք յարձակման չենք ենԹարկվել և ԹղԹակցի հաղորդածը պարզապէս Թիւրիմացութեան արդիւնք է:

Պօրուչիկ Նչչբէկով

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ երեկոյեան, սեպտեմբերի 20-ին, Կովկասի կառավարչապետը ճանապարհ ընկաւ ԲաԹում, որտեղից պէտք է ուղևորվի ԱբասԹուման:

—

«Кавказъ» լրագրին հեռագրում են ԲաԹումից, սեպտեմբերի 21-ից. «Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնա իր զաւակների, Մեծ իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչի և Մեծ իշխանուհի Օլգա Ալէքսանդրօվնայի հետ միասին հասաւ ԲաԹում, սեպտեմբերի 21-ին, երեկոյեան ժամը $5^{1}/_{2}$-ին: Մայր Կայսրուհուն դիմաւորեցին Մեծ իշխան Նիկօլայ Միխայլօվիչ, Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գօլիցին, ԲաԹումի նահանգապետ գեներալ Շալիկով: Սեպտեմբերի 22-ին, առաւօտեան $9^{1}/_{2}$-ին, նշանակված է մեկնումը ԲաԹումից:» Կայսրուհին ուղևորվում է ԱբասԹուման:

—

Այժմ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի հերԹական հարցերից մէկն է ձիաքարշ երկաԹուղու յետ գնելու խնդիրը: Քաղաքային ուպրաւան այն կարծիքի է, Թէ քաղաքը ինքը կարող է առաջ տանել ձիաքարշի պահպանելու և զարգացնելու գործը: Ձիաքարշի վարչուԹիւնը իր կողմից առաջարկում է արտօնուԹիւն տալ շարունակելու պայմանաժամը մինչև 45 տարի, որի փոխարէն խոստանում է մտցնել երկու տարվայ ընԹացքում էլէքտրական շարժիչներ և բանալ մի քանի ճիւղ՝ Հաւլաբարի, Դիդուբէի, Միջին փողոցի և Վօրոնցովսկայա փողոցի:

—

Այսօր, երեքշաբԹի, սեպտեմբերի 23-ին, ՊետերբուրՋից եկած մանկապէտ Մերժէևսկի կը կարդայ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերուԹեան նիստում մի դասախօսուԹիւն ալ կոհ ո լ ի զ մ ի տարածման մասին Կովկասում: Փողովին կարող են ներկայ լինել և կողմնակի անձինք:

—

Գրական գաշնակցուԹեան նուիրված մի գեղեցիկ յօդուածում, «Русскія Вѣдомости» լրագրի աշխատակից Գ. Գ. նոյնպէս բողոքում է այն դաշնակցուԹեան և գլխաւորապէս այն չահաբրական ձգտումների դէմ, որ ունեն Ֆրանսիացի գրողները: Ցոյց տալով այդ գրողների պահանջի անարդար լինելը, իրաւաբանական տեսակէտից, յօդուածագիրը, ի միջի այլոց, ասում է. «Ինչ կերպ և նայելու լինենք գործին, բայց Ֆրանսիացիների նոր փորձը՝ արգելել ԹարգմանուԹիւններ անելը, չէ կարող համակրուԹիւն առաջ բերել: Ժամանակ է, վերջապէս, որ Ֆրանսիացի գրողները, որոնք առանց այն էլ բաւական մեծ հարկ են ստանում Ռուսաստանից իրանց բնագիր աշխատուԹիւնների համար, մի կողմ Թողնեն ԹարգմանուԹիւնը արգելելու ամենքին վաղուց ձանձրացրած հարցը:»

—

1898 Թւի յունվարից մտադրուԹիւն կայ հիմնել երեք նոր կալուածական պալատներ Եկատերինօդար, ԲաԹում և Երևան քաղաքներում:

—

Մայրաքաղաքի լրագիրների խօսքով, կովկասեան լեռների երկաԹուղու հարցը կը քննվի հաղորդակցուԹեան ճանապարհների մինիստրուԹեան մէջ ներկայ տարվայ վերջը: Լուր է պտտում, որ կազմակերպվում է մասնաւոր ակցիօներական ընկերուԹիւն, որը նպատակ ունի վերցնելու երկաԹուղու ճիւղի ծախսերը յանձն առնել, որպէս զի ապա 40 տարի իրաւունք ունենայ շահագործել այդ գիծը:

—

Բժշկապետ Յ. Գասպարեանց վերադարձաւ ամառանոցից և ընդունում է հիւանդներին իր նախկին բնակարանում, Սօլօլակ, Սերգիէվսկայա փողոց:

—

«Русскія Вѣдомости» լրագրին հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրուԹեան մէջ մտադրուԹիւն կայ քննուԹեան ենԹարկել տեղական հոգևոր հիմնարկուԹիւնների համար ժամանակաւոր ազատուԹեան հարցը՝ կայսրուԹեան բոլոր ծառայողների համար մասնաւոր առևտրական հիմնարկուԹիւնների մէջ:

—

«Недѣля» շաբաԹաԹերԹում կարդում ենք. «Տեղի ունեցաւ կարևոր կարգադրուԹիւն՝ լեհական լեզուի դասատուուԹիւնը Վարշաւայի գիմնազիաներում պարտաւորիչ դարձնելու մասին: Մինչև այժմ Թէև լեհական լեզուն նշանակված էր տեղական գիմնազիաների պրօգրամի մէջ, բայց նրա դասատուուԹիւնը տեղի էր ունենում դասարանական ժամերից դուրս, և իրօք համարեա չէր աւանդվում: Այժմ կարգադրված է, որ լեհերէն լեզուն պէտք է աւանդվի առաւօտեան 9 ժամից մինչև 3 ժամի միջոցում:»

—

Մեր ԹղԹակիցը Բօլգարիայի Սիլիստրէ քաղաքից հաղորդում է մեզ հետևեալ վիճակագրական տեղեկուԹիւնը. «1896—97 ուսումնական տարվայ պ ա շ տ օ ն ա կ ա ն հաշուին նայելով, բ օ լ գ ա ր ա-հ ա յ ե ր ը ունեն 1 մանկապարտէզ և 13 նախակրԹարան. դրանցից արական՝ 4, իգական՝ 4 և խառն՝ 5: Ուսուցիչների Թիւն է 24 և վարժուհիներին՝ 7: Այդ դպրոցներում սովորում են 865 հոգի, որոնցից՝ 490 աշակերտներ են, իսկ 375 հոգի աշակերտուհիներ:»

—

Կիրակի, սեպտեմբերի 21-ին, Կուկիայի Նորաշէն Աստուածածնի եկեղեցում կայացաւ ծխականների ժողով, որ հրաւիրված էր նոր երէցփոխ և հաշուետեսներ ընտրելու համար: Ժողովված էին 36 հոգի: ԸնտրուԹիւնը կատարելուց առաջ կարդացվեց այն բողոքը, որ տուել էր ծխականների մեծ մասը նախկին ընտրուԹեան դէմ և որտեղ ասված է, որ այժմեան երէցփոխ Եսայի Աբրահամեան իրաւունք չունի ընտրվել, քանի որ նա գտնվում է ք ն ն ու Թ ե ա ն տակ՝ ք ր է ա կ ա ն յանցանքի համար: Նոյն հայեացքը յայտնեց ժողովականների մի մասը և ներկայ ժողովում: ԸնտրուԹեանը մասնակցում էին 36 հոգի. ընտրուԹեան հետևանքը հետևեալն է. երէցփոխի պաշտօնի համար ստացան՝ Ե. Աբրահամեան 18 ձայն, Ս. Աղունակեան 16 ձայն: Հաշուետեսներ՝ Բ. Ուլիբէգեան 20, Ս. Խարազեան 16, և Յ. Պետրոսեան 16 ձայն: Այդպիսով կէսից աւելի ձայն ստացել է միայն հաշուետեսներից մէկը, և ուրեմն միւսները, որոնք ստացել են կամ կէսից պակաս կամ կէսը, ընտրված չը պէտք է համարվեն:

—

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Մեր կողմերում երևացած աւազակային խումբը բաղկացած է 11 հոգուց: Նրա դէմ դուրս է բերված Թէ մեր և Թէ Ջանգեզուրի գաւառական ստրկանուԹիւնը: Բեհա գիւղի սարերում քիչ էր մնացել այդ խումբը ոչնչացնեն, բայց չնորհիւ գիշերվայ մուԹի, աւազակները կարողանում են փախչել, Թողնելով աւարը, որի մէջն է և մի բեռը պատրօն: Վերջին օրերը կարծում էին, Թէ նրանք անցել են կրկին պարսից սահմանը, բայց այժմս երևում է, որ այդ սխալ ենԹադրուԹիւն է, նրանք մեր սարերումն են և շարունակում են վրդովել ապահովուԹիւնը: Ի միջի այլոց փառակայ գիւղի մօտ կողոպտել են 7 հոգու: Անցեալ օրը այդ խմբից 4 հոգի, երբ կողոպուտը կամենում էին եղել անցկացնել սահմանը, հանդիպում են սահմանապահ երկու զինուորների, որոնցից մէկին սպանում են, իսկ միւսը փախչելով ազատվում է: Ներկայումս աւազակները գտնվում են Օնիս կոչված գիւղի սարերում:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պետերբուրգից հաղորդում են «Politique Coloniale» լրագրին, որ Պարիզի, Բերլինի, Վէննայի, Պետերբուրգի, Հռօմի և Կ. Պօլսի կաբինէտների մէջ կարծիքների փոխանակուԹիւն է կատարվել եգիպտական հարցի մասին: Լուրերին նայելով Բ. Դուռը չուտով դիմելու է (վերջին յաղԹուԹիւններից յետոյ Թիւրքիան գեռ չատ բաներ կանի) մեծ պետուԹիւններին դիպլօմատիական միջնորդուԹեամբ, որով պիտի պահանջէ, որ անգլիացիները դուրս գան Եգիպտոսից: Ապա Ռուսաստանը իր կողմից կը պաշտպանի այդ պահանջը շրջաբերական յիշատակագրով: Այդ ջանքերի գլխաւոր նպատակն է մի կօնֆէրէնցիա կազմել Պետերբուրգում կամ Կ. Պօլսում: Այդ առիԹով Լօնդօնի «Echo» լրագիրը ասում է. «Մինչև այժմ անգլիական հասարակուԹիւնը շատ քիչ էր զբաղվում այն հարցով, Թէ որքան ժամանակ Անգլիայի ձեռքում կը մնայ Եգիպտոսը: Բայց այժմ դրուԹիւնը փոխվել է. անգլիական լրագիրների նշանաւոր մասը առանց վարանելու յայտնում է, որ Եգիպտոսը Անգլիային է պատկանում և սակայն անգլիացիների դէմ դժգոհուԹիւնը, որ առաջ նկատվում էր միայն պատերազմական շրջաններում, այժմ տարածվել է ուրիշ խաւերում, ամբողջ Եգիպտոսում. նախկին անտարբեր ֆէլլահը դարձել է այժմ նոյնպէս անգլիատեաց, ինչպէս և իր գլխաւորները»: Այդ պատճառով լրագիրը խորհուրդ է տալիս զգոյշ լինել և փանգի առաջն առնել:

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՅԻՑ

Լօնդօն, սեպտեմբերի 10-ին

Չորս ամիսներէ ի վեր տարաբաղդ Յունաստան իր գասը պարտաւորուած էր յանձնել Եւրոպիոյ կառավարուԹեանց: Նա յաղԹուեցաւ իր սրբազան պայքարին մէջ, զոր մղեց արդարուԹեան համար: Թուրքեր ի սկզբան չուզեցին պատերազմել, և Յունաստան համաձայնուԹեան զալուվրա էր, երբ Եւրոպան միջամտեց և այնպէս միջամտեց, որ պատերազմ անխուսափելի դարձաւ: Յունաստան կը տառապէ. այսօր իր լաւագոյն նահանգը աւերած է, իր ամենէն պտղաբեր դաշտերը ոտնակոխ եղած են, իր նոր ծաղկած քաղաքներ և գիւղեր այրած են և հազարաւոր այր, կին և մանուկներ անտուն մնացած են: Հայկական տառապանքներու ժամանակ Յունաստան ինչ համակրուԹիւն ցուցուց, մանաւանդ Կ. Պօլսոյ մէջ. յոյներ փակեցին իրանց դռներ անապաստան հայերու առաջ. սակայն Թող հայեր այսօր նոյնէն համակրանօք և ցաւակցուԹեամբ, քանզի անոնց մէջ ճնշուածներու մեծագոյն մաս անմեղ են:

Անգլիոյ Թէ ազատական և Թէ պահպանողական ԹերԹեր խիստ զառն կը խօսեն Գերմանիոյ դէմ: Լորդ Սօլզպըրիի առաջարկուԹիւններ միշտ մերժուեցան Գերմանիայէ, որուն գլխաւոր նպատակը եղաւ աւերել, ճնշել Յունաստան և նուաստացնել Անգլիա: Անգլիական ԹերԹեր կը խոստովանին, որ Անգլիոյ ամեն առաջարկուԹիւն և որոշում իրեն լուծումը գտաւ Գերմանիայէ և յունական գործերու մէջ անգլիական քաղաքականուԹիւն Գերմանիայէ կախում ունեցաւ և ոչինչ յաջողեցաւ, բացի Թեսալիայի ձգումը Թիւրքիէն՝ առաջին տուգանքի վճարումէ ետք:

Թրքա-յունական պատերազմի պատճառ, ուրեմն, Գերմանիա եղաւ. նա գաղտնի քաջալերեց յեղափոխուԹիւնն ի Կրէտէ և միւս կողմէն Յունաստան պատասխանատու ըրաւ կրետական ապստամբուԹեան համար: Երբ լորդ Սօլզպըրի առաջարկեց որոշել չէզոք սահմանագլուխ մը, արգելելու համար կանօնաւոր և անկանոն զինուորներու բաղխումը, Գերմանիա մերժեց զայն, արգելեց Գէորգ Թագաւորի և սուլԹանի միջև համաձայնուԹեան բանակցուԹիւններ և քաջալերեց սուլԹան, առանց պատերազմի յայտարարուԹեան առաջանալ Էպիրոսի և Թեսալիոյ մէջ: Գերմանիոյ զինուորական հրամանատարք առաջնորդեցին Թրքական վաշտեր դէպի Յունաստանի մայրաքաղաք՝ փառաւորուԹիւն ունենալով մանել հոն յաղԹական: Անշուշտ հզօրին համար խիստ դիւրին էր նուաճել տկարը: Ամեն ձախորդուԹիւն Յունաստանի համար Գերմանիայէ եղաւ: Այս առուր Գերմանիան չէ Մէլանխտոնի, ԼուԹերի, Ֆրիդրիխի կայսերընտիր հայրենիքը, որ կրօնի և անկախուԹեան համար աղնիւ բարոյական պատերազմ մղեց ընդդէմ մարդկային բռնակալուԹեան:

Զարմայր

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Standard» լրագիրը հաղորդում է, որ Կ. Պօլսում յամառ լուրեր են պտտում սուլԹանի ծանր հիւանդուԹեան մասին:

—Կ. Պօլսից հաղորդում են. «Կանէի մուսուլմանները ուղղել են Կ. Պօլսի եւրօպական դեսպաններին մի աղերսագիր Կրետէի մուսուլմանների կողմից, խնդրելով արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել կղզում կարգը և խաղաղուԹիւնը վերահաստատելու համար»:

—«Kölnische Zeitung» լրագրի ասելով, երիտասարդ Թիւրքերից մէկը, Ահմէդ բէյ, վերադարձել է Կ. Պօլիս և ստանալով ներումն սուլԹանից, նշանակվել է Բէլգրադի զինուորական կցորդ:

—Անգլիական «Daily News» լրագրի սեպտեմբերի 13/25-ի համարում զետեղված է նրա Ուրմիայի սեփական ԹղԹակցի նամակը՝ Թիւրքպարսկական սահմանագլխում տեղի ունեցած դէպքերի մասին: ԹղԹակիցը ասում է, որ հասարակուԹեան մէջ սխալ կամ չափազանցրած լուրեր են պտտում հայկական արշաւանքի մասին: ԹղԹակիցը օգտվելով ականատեսների պատմածներից, նկարագրում է սահմանագծի ամբարական դրուԹիւնը, քիւրդերի շարժումները և հայերի արշաւանքի մանրամասնուԹիւնները:

—«Новости» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը գրում է. «Այստեղ լուր տարածվեց, որ պ. Նէլիդօվ դեսպան նշանակվեց Հռօմում այն նպատակով, որպէս զի կարողանայ մտցնել Իտալիան այն գաղտնի դաշնակցութեան մէջ, որ կայացել է Գերմանիայի, Աւստրիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի մէջ արևելեան հարցը լուծելու համար: Բ. Դուռը արդէն հրաման տուեց օսմանեան դեսպաններին այդ պետութիւնների մէջ հետևել այդ գործի ընթացքին և անյապաղ հաղորդել ամեն բանի մասին: Սակայն օսմանեան դեսպանների գործը շատ էլ հեշտ չէ, որովհետև պետութիւնների ներկայացուցիչները խուսափում են որ և է բացատրութիւնից Բ. Դրան հետ: Իտալական դեսպանը, որը արձակուրդով գնում էր հայրենիք, յայտնեց սուլթանին, որ եթէ մինչև անգամ այդպիսի համաձայնութիւն գոյութիւն ունենար վերոյիշեալ պետութիւնների մէջ, յամենայն դէպս դրա նպատակը կը լինէր պահպանել օսմանեան պետութեան ամբողջութիւնը և կրետական հարցի լուծումը:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սուլթանը, ինչպէս հաղորդում են Կ. Պօլսից, շատ է ցանկանում տեսնել գերմանական կայսրի հետ, որպէս զի հնարաւորութիւն ունենայ շնորհակալութիւն յայտնել նրան թէ իր և թէ թիւրք ժողովրդի անունից Վիլհէլմ կայսրի ցոյց տուած օգնութեան համար: Եթէ հանգամանքները թոյլ տան, զարնանը Աբդիւլ-Համիդ կերթայ Բերլին: Թիւրքերը այժմ այնքան են յափշտակված Գերմանիայով, որ սուլթանի այդ մտադրութիւնը այժմ դիմադրութեան չի հանդիպի և նա անարգել կերպով կարող է գնալ Բերլին—միակ քաղաքը, որ նա ցանկանում է այցելել: Ներկայումս սուլթանը ամեն կերպ աշխատում է իր հպատակների սէրը վառել դէպի Գերմանիան և ամեն հնարաւորութիւն տալիս է գերմանացիներին հաստատվել Թիւրքիայում:

*
* *

Ում յայտնի չէ Սկօպինի բանկի դէպքը և նրա հ ե ր ո ս Ռիկօվը, որը հարիւր հազարներ կլանեց: Բայց ինչ մնաց այդ «հերոսից» և նրա կլանած հազարներից—ոչինչ: Ահա թէ ինչ է հաղորդում նրա մասին «Енисей» լրագիրը. «Օգոստոսի 21-ին, Կրասնօեարսկի աքսորականների հիւանդանոցում կաթուածահար եղաւ և վախճանվեց Սկօպինսկի բանկի հերոս Ռիկօվ, չը թողնելով իրանից յետոյ ոչինչ, բացի մի շապիկից, որով նա մուտք գործեց հիւանդանոց»:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 20 սեպտեմբերի: Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհին Օլգա Նիկոլաեւնա և Տատիանա Նիկոլաեւնա Մեծ իշխանուհիների հետ, նոյնպէս և Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչ, Միխայիլ Նիկոլաեւիչ և Նիկոլայ Նիկոլայեւիչ Մեծ իշխանները ճանապարհ ընկան Սպալայից:

ՍԻՄԼԱ, 20 սեպտեմբերի: Աֆղանական էմիրը հրաման արձակեց բռնել աֆրիդիների այն պարագլուխներին, որոնք կը գան Քաբուլ:

ԲՈՄԲԷՅ, 20 սեպտեմբերի: Ժանտախտը սպառնալի կերպով է տարածվում Բօմբէյում: Վերջին շաբաթվայ ընթացքում մահվան 60 դէպքեր եղան: Ժանտախտը նորից երևաց և Կարաչիում:

ԱԹԷՆՔ, 20 սեպտեմբերի: Պատգամաւորների ժողովում վստահութեան քուէ պահանջվեց մինիստրութեան համար: Այդ առաջարկութիւնը մերժվեց 93 ձայների մեծամասնութեամբ 30-ի դէմ. մի և նոյն ժամանակ 40 պատգամաւորներ ձեռնպահ մնացին: Մինիստրութիւնը հրաժարական է տալիս:

ՍԻՄԼԱ, 20 սեպտեմբերի: Ջէֆրիսի զօրագունդը կրկին ընդհարում ունեցաւ թշնամու հետ Ագրայի և Սօտի մօտ: Ջերմ կռւից յետոյ, երկու կամուրջներն ևս քանդվեցին: Անգլիացիների կողմից սպանվեցին մի գնդապետ, մի պօրուչիկ և 10 զինուորներ. վիրաւորված են 3 օֆիցէր և 38 զինուորներ:

ԱԹԷՆՔ, 20 սեպտեմբերի: Զայմիս ընդունեց մինիստրութիւն կազմակերպելու յանձնարարութիւնը: Սկուլուդիս կը մնայ ֆինանսների մինիստր: Դէլիանիս յայտնեց, որ ինքն կը շարունակի կռւել մինիստրութեան դէմ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 սեպտեմբերի: Թագաւոր Կայսրը և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա Օլգա Նիկոլաեւնա և Տատիանա Նիկոլաեւնա Մեծ իշխանուհիների հետ ժամանեցին Դարմշտադ սեպտեմբերի 20-ին:

ԱԹԷՆՔ, 21 սեպտեմբերի: Նոր մինիստրութիւնը կազմակերպվեց Զայմիսի նախագահութեան տակ և վաղը երդում կընդունի: Մինիստրութեան կազմակերպութիւնը հետևեալն է. Զայմիս—արտաքին գործերի մինիստր, գեներալ Սմօլէնսկի—զինուորական մինիստր, գնդապետ Կօրպաս—ներքին գործերի մինիստր, ազգային բանկի դիրեկտոր Ստրէյտ—ֆինանսների մինիստր, Տօման—արդարադատութեան մինիստր, Պանագիօտուլօս—ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր, կապիտան Խաջիկիրիակոս—ծովային մինիստր: Պարլամէնտը կը գումարվի երեքշաբթի:

Ստրէյտ մերժեց ֆինանսների մինիստրի պորտֆէյլը: Ճգնաժամը վերսկսվեց: Հաստարակական կարծիքը զայրանում է: Զայմիս և Դէլիանիս կատարելապէս կորցրին իրանց յարաբերութիւնները:

ՍԻՄԼԱ, 21 սեպտեմբերի: Էմիրը մի շրջաբերական հրատարակեց, որով 1000 ռուփի տուգանքի սպառնալիքով, արգելում է իր հպատակներին դուրս գնալ Աֆղանիստանից սրբազան պատերազմին մասնակցելու համար:

ԲՈՄԲԷՅ, 21 սեպտեմբերի: Օրաքզայեան ցեղերը նորից գումարվեցին Խանկի հովտում անգլիացիների արշաւանքին դիմադրելու համար: Աֆրիդիները չը միացան օրաքզայեանների հետ, այլ գնացին դէպի Խայբէրեան անցքը: Զաակխանիների ցեղը միացաւ մաղօզաների ցեղի հետ անգլիացիների դէմ:

ՎԻԷՆՆԱ, 21 սեպտեմբերի: Այստեղ հասաւ Նէլիդօվ:

ՄԱԴՐԻԴ, 21 սեպտեմբերի: Սագաստային առաջարկվեց կազմել մինիստրութիւն: Մինիստրները վաղը կերդվեն:

ԱԹԷՆՔ, 21 սեպտեմբերի: Խաջիկիրիակոս ընդունում է ծովային մինիստրի պորտֆէյլը: Նոր մինիստրները կերդվեն վաղը:

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ, 22 սեպտեմբերի: Ռուսաց Կայսերական Զոյգը այստեղ հասաւ ժամը 4-ին և դիմաւորվեց մեծ դուքսի տանմի կողմից:

ՎԻԷՆՆԱ, 22 սեպտեմբերի: Այստեղ եկաւ Սաքսօնիայի թագաւորը:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 22 սեպտեմբերի: Տէվֆիկ փաշա նշանակվեց ֆինանսների մինիստր:

Ուսկօբի վիլայէթում երևաց բուլղարական հրոսակախումբ:

Ս. ՊԵՐԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Սեպտեմբերի 19-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	93 ր.	75 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ	45 »	77½ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ	37 »	20 »
Ոսկի	— »	— »
Մաքսային կուպօններ	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ	5 »	6½% »
4% պետական րէնտ	99 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	285¾ »	— »
— — երկրորդ	246 »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	203½ »	— »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա.	— »	— »
4% ներքին փոխառութեան	98⅜ »	— »
4½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	100½ »	— »
Ազն. կալ. պետ. բանկի խաղարկ.	— »	— »
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	101⅛ »	— »
Փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ.	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ	101¼ »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101½ »	— »
Օդէսայի	100 »	— »
Թիֆլիսի	99 »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6%	102 »	— »
5%	99¼ »	— »
Քութայիսի 6%	102 »	— »
5%	99¼ »	— »

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՄՕՍԿՎԱ. Լ. Դուք մոռանում էք, որ մեզանից չէ կախված ամեն մի յօդուածի տպագրութիւնը:

ՍԻԼԻՍՏՐԷ. Ակաբի. Շնորհակալութիւն յայտնելով ձեր թղթակցութիւնների համար, խնդրում ենք բարեհաճել գրել մի երեսի վրա, այլապէս տպագրութիւնը, ձեռագրի պատճառով, շատ դժուարանում է:

ԿԱՐՍ. Ա. Ապրեսեանց. Ձեր հեռագիրը, Թիֆլիսի փողոցային թերթերից մէկի մէջ ձեր՝ իբրև գրագրանի կառավարչի դէմ տպած թղթակցութեան առիթով,—մեզ միանգամայն զարմացրեց: Մենք չէինք կարող երևակայել, որ այդքան տարի թղթակցի պաշտօն կատարելով, և ուրեմն լաւ ծանօթ լինելով հայոց մամուլի բոլոր օրգանների յատկութեանը, այդքան միամիտ կը լինէք: Անբարոյական, վարձկան գրողների ձեռքը ընկած հայոց փողոցային թերթերի փ ե շ ա կ ն է ամեն տեսակ վիրաւորական գրպարտութիւններ անելը, և ամեն մի օրինաւոր, փոքր ի շատէ իրան յարգող մարդը ուրիշ ոչ մի պատասխան չէ կարող տալ դրանց, բայց եթէ արհամարհել և անտես անել: Այդպէս են վարվում ամենքը, այդպէս վարվեցէք և դուք:

ԼՕՆԴՕՆ. ***. Սպասում ենք ձեր խոստացած թղթակցութիւններին:

ՈՒՍՏԸՐ. (Ամերիկա) Մաշտոց վարդապետ. Հայոց եկեղեցական պատարագի քառաձայն ձայնագրութիւնը Կարա-Մուրզայինը չէ, այլ Մ. Եկմալեանինը: Նրա գինն է 20 ր. և ստանալու համար կարող էք դիմել այն հասցէով, որ արպված է «Մշակի» № 105-ի յայտարարութեան բաժնում:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ,
վերադարձած լինելով Մօսկվայի միջազգային բժշկական ժողովից, վերսկսել է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ առաջվայ ժամերին. Գօլօվինսկիյ պրօսպեկտ, № 28, տ. Ազամօվի:
(№ 102) 8—10

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԲԱՑՎԵՑ
„ՄԱԿԱՐՏ“
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ
(Գօլօվինսկիյ պրօսպեկտ, տուն Զուբալօվի)
որը ընդունում է պատուէրներ ամեն տեսակ լուսանկարչական գործերի համար: Լուսանկարչատան պավիլիօնը ունի ամեն տեսակ սիսեստարներ և նոր տեսակի կատարելագործված ապարատներ: (№ 111) (եր. շ.) 1—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Արշակ Յարութիւնեանի
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Գինը 40 կոպէկ. վաճառվում է կենտրօնական և Զ. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում:
(№ 105) 2—6

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՀՄՈՒՏ ՄԻ ԱՆՁ ՈՒԶՈՒՄ Է
ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ
մասնաւոր դասեր տալ թէ երեխաներին և թէ չափահասներին:
Դիմել՝ Կօնսուլսկայա փողոց, № 28 (վերնայարկ), ժամ 4—6, (տուն ճարտարապետ Փիթօյեվի):

LEÇONS PARTICULIÈRES DE FRANÇAIS
POUR ENFANTS ET ADULTES
S'adresser: Rue Consulskaïa, № 28, (de 4 à 6 heures) (Maison Pitoeff, architecte).
(№ 102) 5—6

ԸՆՏԱՆԻՔԱՒՈՐ ՄԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
Ցանկանում է
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ
ունենալ չափաւոր վարձատրութեամբ: Ցանկացողներն պայմանների մասին թող բարեհաճեն դիմել Ներսէս Խուդանեանցի պատրաստի հագուստեղէնի խանութը, Միքայելեան կամուրջի վրա:
(№ 104) 2—3

Մ Ո Ւ Ր Տ Ա Գ
Այս օրերս կը սկսի ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ դասեր տալ, ԷԺԱՆ գնով, իր բնակարանում, Մադաթօվսկայա փողոց, տուն Մարտիրոսեանի: Կարելի է տեսնել 3 ժամին:
(№ 103) 3—3

УЧИЛИЩЕ И ПАНСІОНЪ
Кол. Ас. Ив. З. ТЕРЪ-СТЕПАНОВА
готовитъ въ гимназіи и др. уч. на бухгалтера. Съ платою въ мѣсяцъ за ученіе отъ 6 р., пансіонъ отъ 15 р. Курсъ бухгалтеріи отъ 25 р. Близъ памятника Воронцова. Елизаветинская, № 30.
(№ 95) 8—8

Հարկաւոր է հայերէն և ռուսերէն լեզուներ խմացող
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀԻ
մանուկների համար: Պայմանների մասին դիմել Շաղինօվի քարվանսարա № 8, երեկոյեան 5—8 ժամը:
Մարգար Տէր-Օհանեան
(№ 109) 3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,
Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 1/13 հոկտեմբերի ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:
Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 18/30-ին Բաթումից կը մեկնի ԼԱԳՕԼ շոգենաւը, նաւապետ ՐՕՋԷ, մտնելով Կ. Պօլիս, Մարսէլ և Անտվէրպէն, և ի միջի այլոց կընդունի ապրանքներ հիւսիսային եւրոպական նաւահանգիստների համար:
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են առևտրականից պակաս գներով:
Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօյին, Նաբերէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեխնդրեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլզարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին: (№ 76) 9—20

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԿՐԵԴԻՏՍՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
վարչութիւնը սրանով յայտնում է ի գիտութիւն բոլորի, որ ընկերութիւնը, կառավարութեան թոյլտուութեամբ, անկախ 14 և 25 տարվայ փոխառութիւնից, տալիս է փոխառութիւն և 36 տարի 4 ամսով, վերցնելով ընդամենը միայն 6½% տոկոս, փոխառութեան սկզբնական գումարից:
(№ 108) 4—5

ԽԱՂՈՂԻ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐ,
ԽԱՂՈՂ ՄԱՆՐԱՑՆՈՂ, ԿՈԹ ՀԱՆՈՂ, ԿՈՒՊԱԺԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ, ՇԻՇԵՐ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ
Առաջարկում է
ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ
ԵԱՐԱԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ
Մ ե ք ե ն ա յ ա գ ո ր ծ ա ր ա ն ը,
Թիֆլիսում Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:
(№ 102) 4—0

Մ. ՁՄՇԿԵԱՆԻ
„ԾՈՅՐ“ „ՊԱՏԻ“ և ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ 1898 Թ. ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
շուտով լոյս կը տեսնեն: Ցանկացողները՝ այժմեանից յայտնելու են, որպէս զի պատուէրները ժամանակին կատարվեն: Իսկ տպագրվելի յայտարարութիւնները թող շտապեն շատ հասցնելու:
5—13 (և. հ.) (№ 105) Հասցէն՝ ԹԻՖԼԻՍ, Մակար Ձմշկեան

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ Պ.Պ. ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ
Յայտնում եմ, որ ԵՐԵՒԱՆ քաղաքում, բացի մեր սեփական առևտրից, ընդունում ենք ԿՕՄՄԻՍԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ, այն է՝ ապրանքներ ստանալ և ճանապարհել, գնել և վաճառել ամենայն յարմարութիւններով: Հեռագրի հասցէն «Թովմասեանց»:
(№ 109) 3—3 ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆՑ

Դ Պ Ր Ո Ց-Պ Ա Ն Ս Ի Օ Ն
Տ Է Ր-Յ Ո Վ Ս Է Փ Ե Ա Ն Ի
(Սօլօլակ, Սաղօվայա փող., տուն № 46, Տէր-Մէլքսէթօվի)
Մանուկների ընդունելութիւնը օգոստոսի 20-ից: Ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից
(№ 97) 8—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 22 Сентября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.